

บทที่ 6

ความสัมพันธ์ยุโรป-แอฟริกาหลังได้รับเอกราช

ประเมินผลก่อนการเรียนบทที่ 6

ท่านมีความรู้เรื่องต่อไปนี้อย่างไร

1. ความสัมพันธ์ยุโรป-แอฟริกาหลังได้รับเอกราช
2. รูปแบบความสัมพันธ์สหภาพยุโรป-แอฟริกา

เค้าโครงเรื่อง

1. ความสัมพันธ์ยุโรป-แอฟริกาหลังได้รับเอกราช : ความสัมพันธ์ทวิภาคี
 - 1.1 ความสัมพันธ์โปรตุเกสกับกลุ่มลูโซโฟนแอฟริกา
 - 1.2 ความสัมพันธ์อังกฤษ-แอฟริกา
 - 1.3 ความสัมพันธ์ฝรั่งเศส-แอฟริกา
2. รูปแบบความสัมพันธ์สหภาพยุโรป-แอฟริกา
 - 2.1 วิวัฒนาการความสัมพันธ์สหภาพยุโรป-แอฟริกา
 - 2.2 ยุโรป-แอฟริกา : จากอนุสัญญาอาอนุเค-อนุสัญญาโลเม
 - 2.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์สหภาพยุโรป-กลุ่มประเทศแอฟริกา

สาระสำคัญ

1. หลังจากยุโรป อาทิ โปรตุเกส อังกฤษ ฝรั่งเศส ซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคม รายใหญ่ในแอฟริกาให้เอกราชอาณานิคมของตนในแอฟริกาแล้วต่างมีความต้องการคงอิทธิพลของตนเพื่อรักษาผลประโยชน์ในแอฟริกาไว้โดยการพยายามรักษาสายสัมพันธ์ทวิภาคีระหว่างกันไว้ ด้วยการให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ตลอดจนการแทรกแซงทางการทหารในกรณีจำเป็น

2. รูปแบบความสัมพันธ์ยุโรป-แอฟริกาที่น่าสนใจคือความสัมพันธ์ในกรอบสหภาพยุโรป (EU) หรือประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (EEC) เดิมกับกลุ่มประเทศแอฟริกา แคริบเบียน และแปซิฟิก (ACP) อันประกอบด้วยกลุ่มประเทศแอฟริกาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวยังผลให้แอฟริกาต้องพึ่งพิงทางการค้าต่อยุโรป ในลักษณะการพึ่งพิงร่วมกัน (Collective Dependence) จนทำให้จุดประสงค์ของ EU หรือ EEC เดิมในการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในแอฟริกาโดยผ่านกฎเกณฑ์ที่ระบุไว้ในอนุสัญญาอาณานิคมและอนุสัญญาโลเมไม่บรรลุผล

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากอ่านบทที่ 5 แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายถึงความสัมพันธ์ทวิภาคียุโรป-แอฟริกาหลังได้รับเอกราชได้
2. อธิบายถึงรูปแบบความสัมพันธ์สหภาพยุโรป-แอฟริกาได้
3. อธิบายถึงวิวัฒนาการความสัมพันธ์สหภาพยุโรป-แอฟริกาได้

บทนำ

การให้เอกราชแก่ประเทศแอฟริกาของยุโรปตะวันตกตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา ไม่อาจทำให้อิทธิพลของยุโรปตะวันตกที่มีอยู่เดิมในแอฟริกาหมดลงได้ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากปัจจัยสำคัญด้านกาลเวลาที่ยุโรปและแอฟริกาต่างมีความผูกพันกันมายาวนาน ยุโรปมีส่วนสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าด้านวัตถุให้แอฟริกา ขณะที่แอฟริกาเป็นแหล่งทรัพยากรแร่ธาตุ แร่ยุทธศาสตร์ วัตถุดิบ และแรงงานที่สำคัญของยุโรป นอกจากนี้ การถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างยุโรปและแอฟริกาก็ยังส่งผลให้แอฟริกากับยุโรปมีอาจแยกออกจากกันได้ แต่ภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้รูปแบบความสัมพันธ์ยุโรป-แอฟริกาต้องปรับเปลี่ยนไปด้วย ยุโรปจำเป็นต้องให้แอฟริกาดำเนินการบริหารปกครองประเทศตามหลักการกำหนดเจตจำนงของตนเอง (self-determination) ขณะเดียวกันยุโรปก็พยายามหาวิธีการหรือเครื่องมือในการผูกพันแอฟริกาไว้ภายใต้ข้อตกลง หรืออนุสัญญาว่าด้วยเศรษฐกิจการค้า การให้ความช่วยเหลือทางการเงิน ทั้งในลักษณะทวิภาคีและพหุภาคี ซึ่งหลายฝ่ายได้วิเคราะห์ว่าเป็นการดำเนินการภายใต้ลัทธิอาณานิคมแผนใหม่ (Neo-colonialism) เพื่อคงผลประโยชน์ของตนไว้ดังเดิม

1. ความสัมพันธ์ยุโรป-แอฟริกาหลังได้รับเอกราช

1.1 ความสัมพันธ์โปรตุเกสกับกลุ่มลูโซโฟนแอฟริกา

โปรตุเกสเป็นประเทศยุโรปที่ปกครองอาณานิคมในแอฟริกายาวนานที่สุด ประเทศในแอฟริกาที่เป็นอาณานิคมของโปรตุเกส ได้แก่ อังโกลา โมซัมบิก และกีนีบิสเซา¹ ซึ่งทั้งดินแดนทั้งสามนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าเป็น “กลุ่มลูโซโฟนแอฟริกา” (*Lusophone Africa*) หรือกลุ่มที่พูดภาษาโปรตุเกส ซึ่งต่างได้รับอิทธิพลด้านกฎหมาย

¹ กีนีบิสเซา โมซัมบิก และอังโกลา ต่างได้รับเอกราชจากโปรตุเกสในระหว่างปี ค.ศ. 1974-1975 ตามลำดับ ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการได้เอกราชจากโปรตุเกสของประเทศเหล่านี้ ได้จาก Jinmi Adisa and Adigun Agbaje “Africa’s strategic relationship with western europe ; the dispensability theris” in Amadn Sesay (ed), *Africa and Europe : form partition to interdependence or dependence* (Kent : Mackays of chdtham Ltd.,) p.139

การบริหาร การเมือง วัฒนธรรม และความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาจากโปรตุเกส แม้ว่าประชาชนในประเทศทั้งสามต่างมีภาษาพูดและเผ่าพันธุ์หลากหลาย แต่อิทธิพลโปรตุเกสในประเทศเหล่านี้ยังคงอยู่เพราะโปรตุเกสได้ปกครองประเทศดังกล่าวมาเกือบ 500 ปี ภายหลังจากได้เอกราชแล้วรัฐต่าง ๆ เหล่านี้ต่างนิยมลัทธิมาร์กซิสต์และเลนิน และต่างปกครองประเทศโดยระบบพรรคเด่นพรรคเดียว ซึ่งวิวัฒนาการมาจากขบวนการชาตินิยมที่ต่อสู้เอกราชจากโปรตุเกส และได้รับความช่วยเหลือจากฝ่ายสหภาพโซเวียต อย่างไรก็ตามภายหลังจากให้เอกราชรัฐทั้งสามแล้วโปรตุเกสได้รับให้การรับรองอังโกลา ในปี ค.ศ. 1976 เนื่องจากประเทศทั้งสองยังคงมีข้อผูกพันด้านหนี้สินของอังโกลาต่อโปรตุเกส และเรื่องทรัพย์สินของชาวโปรตุเกสที่ยังอยู่ในอังโกลา นอกจากนี้โปรตุเกสและอังโกลายังมีเรื่องที่จะต้องเจรจากันอีกเกี่ยวกับความช่วยเหลือของโปรตุเกสต่ออังโกลา รวมทั้งเรื่องความสัมพันธ์ด้านการทูตประเด็นปัญหาสำคัญภายหลังจากได้เอกราชก็คือปัญหาสัญชาติหรือปัญหาการเป็นพลเมืองของชาวโปรตุเกสที่อยู่ในอังโกลา ในที่สุดโปรตุเกสก็ได้ผ่านกฎหมายสัญชาติอังโกลาในปี ค.ศ. 1977 โดยทางการอังโกลาจะให้สัญชาติอังโกลาแก่ผู้ที่อยู่ในอังโกลามาแล้ว 10 ปีหรือกว่านั้น กฎหมายฉบับนี้แลกเปลี่ยนกับการที่อังโกลาขอให้โปรตุเกสให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคเป็นการตอบแทน อย่างไรก็ตามนโยบายการให้ความช่วยเหลือแก่อดีตอาณานิคมของโปรตุเกสดังกล่าวประสบปัญหาบางประการ เพราะเกิดการถกเถียงหรือเป็นประเด็นทางการเมืองภายในของโปรตุเกสเกี่ยวกับการจะให้ความช่วยเหลือกับประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่เอนเอียงไปทางซ้าย โปรตุเกสเกรงว่าจะต้องพบกระแสการคัดค้านจากกลุ่มประเทศตะวันตกและสหรัฐฯ ได้โดยเฉพาะเมื่อโปรตุเกสต้องการจะเข้าเป็นภาคีประชาคมยุโรป อย่างไรก็ตามภายหลังจากโปรตุเกสได้เข้าเป็นสมาชิกประชาคมยุโรปในปี ค.ศ. 1986 แล้ว โปรตุเกสก็มีบทบาทในการช่วยให้การส่งออกสินค้าวัตถุดิบหรือสินค้าปฐมของอังโกลา กินี-บิสเซา และโมซัมบิกเข้าไปยังตลาดประชาคมยุโรปสะดวกขึ้น มีข้อน่าสังเกตบางประการในความสัมพันธ์ระหว่างโปรตุเกสกับกลุ่มลูโซโฟนแอฟริกาในอดีตก็คือส่วนใหญ่แล้วเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของความขัดแย้ง ความไม่พอใจของคนผิวดำพื้นเมืองในความไม่ยุติธรรมต่าง ๆ ต่อผู้ปกครองผิวขาว ซึ่งภายหลังจากได้เอกราชแล้วโปรตุเกสยังคงต้องใช้ระยะ

เวลาพอสมควรในการปรับปรุงความสัมพันธ์กับอดีตอาณานิคมของตนให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นและเมื่อเอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ของตนต่อไปในดินแดนดังกล่าว

1.2 ความสัมพันธ์อังกฤษ-แอฟริกา

ความสัมพันธ์อังกฤษ-แอฟริกาหลังได้รับเอกราชมีทั้งลักษณะความสัมพันธ์ทวิภาคี (bilateral) และพหุภาคี (multilateral) ภายใต้เครือจักรภพ (The Commonwealth)¹ และภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจยุโรปในปี ค.ศ. 1973 ซึ่งไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ลักษณะใด จุดเด่นของความสัมพันธ์อังกฤษ-แอฟริกาก็คือการให้ความช่วยเหลือ ในปี ค.ศ. 1980 อังกฤษได้ให้ความช่วยเหลือทวิภาคีทางการเงินแก่แอฟริกาเป็นเงิน 1,326 ล้านดอลลาร์ ซึ่งถือเป็นเงินช่วยเหลือจำนวน 1 ใน 3 ที่อังกฤษมีให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลก นอกจากนี้อังกฤษยังให้เงินช่วยเหลือแอฟริกาผ่านองค์การระหว่างประเทศหรือความช่วยเหลือพหุภาคีในปีเดียวกันมีมูลค่า 526 ล้านดอลลาร์ สำหรับเหตุผลสำคัญในการให้ความช่วยเหลืออดีตอาณานิคมในแอฟริกาของอังกฤษก็คือความพยายามที่จะรักษาสายสัมพันธ์ระหว่างกันไว้โดยอังกฤษเห็นว่าการดำเนินการดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างการพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจให้แข็งแกร่งขึ้น เพราะอังกฤษเองก็ยังมีผลประโยชน์อยู่ในแอฟริกาเช่นเดียวกับที่แอฟริกาต้องการเงินทุนและเทคโนโลยีจากอังกฤษ และหากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ภายใต้เครือจักรภพแล้วพบว่าแอฟริกาตอนใต้ และตะวันออกจะได้รับความช่วยเหลือจากอังกฤษมากกว่าคือในปี ค.ศ. 1977 แอฟริกาตอนใต้ได้รับความช่วยเหลือผ่านเครือจักรภพ 38.5 ล้านดอลลาร์ แอฟริกาตะวันออกได้ 23.4 ล้านดอลลาร์ ขณะที่ แอฟริกาตะวันตกได้ 13.5 ล้านดอลลาร์ สำหรับประเทศในแอฟริกาตะวันออกที่ได้รับความช่วยเหลือมากที่สุดคือเคนยา (ระหว่างปี ค.ศ. 1963-1979 เคนยาได้รับความช่วยเหลือจากอังกฤษมากเป็นลำดับ 2 รองจากอินเดีย คือได้รับ 180 ล้านดอลลาร์) เหตุผลสำคัญที่เคนยาได้รับความช่วยเหลือจำนวนมากเพราะนำเงินส่วนใหญ่ของจำนวน

¹ เครือจักรภพเป็นสมาคมที่ประกอบด้วยสมาชิก 51 ประเทศ (ซึ่งมีประชากรรวมกันเกือบ 1 ใน 4 ของประชากรโลก) ได้แก่ อังกฤษและอังกฤษและอดีตอาณานิคม สำหรับในแอฟริกาสมาชิกเครือจักรภพได้แก่ บอตสวานา แคมเบีย กานา เคนยา เลโซโท มาลาวี มอริเชียส นามิเบีย ไนจีเรีย แซมเบีย ซิเชลส์ เซเชราเลออน แอฟริกาใต้ สวาซีแลนด์ แทนซาเนีย ยูกันดา และซิมบับเว

ดังกล่าวไปซื้อฟาร์มที่ชาวอังกฤษเป็นเจ้าของในเคนยาตามโครงการ Land Transfer Programme ส่วนในภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากอังกฤษจำนวนมาก (เงินและความช่วยเหลือทางเทคนิค) เช่นกัน ได้แก่ มาลาวี บอตสวานา และเลโซโท ขณะที่แซมเบียเป็นประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือทางการเงินรายใหญ่ในหลังปี ค.ศ. 1975 และภายหลังโรดีเซียได้ได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1980 แล้วอังกฤษก็ให้ความสนใจในการพัฒนาและให้ความช่วยเหลือภูมิภาคแอฟริกาตอนใต้มากยิ่งขึ้น ส่วนภูมิภาคที่ได้รับความช่วยเหลือจากอังกฤษน้อยก็คือภูมิภาคแอฟริกาตะวันตก อาทิเช่น แกมเบีย และเซียร์ราเลโอน ที่เป็นเช่นนี้เพราะเป็นประเทศเล็กและมีงบประมาณค่อนข้างน้อย นอกจากนี้ประเทศใหญ่ ๆ อย่างไนจีเรีย ซึ่งเป็นประเทศที่มีความสำคัญต่ออังกฤษอย่างมากก็ตัดสินใจไม่แสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอกมากทั้งจากอังกฤษและประเทศอื่น ๆ ภายหลังจากปี ค.ศ. 1974 ซึ่งเป็นปีที่ไนจีเรียมีรายได้จากการขายน้ำมันเพิ่มขึ้นจำนวนมาก สำหรับประเทศแอฟริกาที่อยู่ นอกเครือจักรภพ อาทิ ซูดานและอียิปต์ก็ได้รับความช่วยเหลือจากอังกฤษด้วยเช่นกัน

ความช่วยเหลืออาณานิคมของอังกฤษดังกล่าวได้ส่งผลด้านเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรมของอังกฤษด้วย เพราะเงินช่วยเหลือของอังกฤษทำให้เกิดการสร้างรายได้ในประเทศกำลังพัฒนาของแอฟริกา อีกทั้งเป็นการขยายตลาดของอังกฤษในต่างประเทศและสร้างอำนาจการซื้อสินค้าอังกฤษของประเทศกำลังพัฒนาดังกล่าวนั้น นอกจากนี้ภาคเอกชนอังกฤษทุนในไนจีเรียและแอฟริกาใต้เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามการลงทุนของอังกฤษในแอฟริกาใต้ไม่สู้ราบรื่นเพราะแอฟริกาใต้ใช้นโยบายแยกผิว และได้รับการลงโทษทางเศรษฐกิจจากสหประชาชาติ

1.3 ความสัมพันธ์ฝรั่งเศส-แอฟริกา

ฝรั่งเศสเป็นประเทศที่คงอิทธิพลและยังคงมีความเกี่ยวพันอยู่กับประเทศอดีตอาณานิคมของตนในแอฟริกามากที่สุด¹ ภายหลังปี ค.ศ. 1960 หากจะเปรียบเทียบกับอดีตประเทศเจ้าอาณานิคมอื่น ๆ เห็นได้จากนโยบายของผู้นำฝรั่งเศสที่สืบทอดอำนาจติดต่อกันมานับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 ต่างมีความสำคัญกับการรักษา

¹ Daniel Bach "France's involvement in sub-saharan Africa : A necessary condition to middle power status in the international system" *Ibid.*, P.75

สายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับแอฟริกาไว้ทั้งสิ้น ฝรั่งเศสจึงเป็นประเทศที่มีความต่อเนื่องในนโยบายต่อแอฟริกาอย่างชัดเจนอันเป็นผลมาจากผลประโยชน์ทั้งหลายหลาย และซับซ้อนในแอฟริกาที่ฝรั่งเศสเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยแม้ว่าผลประโยชน์ด้านการค้าการลงทุนจะมีไม่มากเท่ากับผลประโยชน์ของฝรั่งเศสในภูมิภาคอื่นแต่เหตุผลสำคัญที่ฝรั่งเศสยังคงรักษาอิทธิพลไว้ในแอฟริกาก็คือความพยายามที่จะคงความเป็นมหาอำนาจขนาดกลางในระบบการเมืองระหว่างประเทศ¹ ซึ่งอาจจะพิจารณาถึงนโยบายของผู้นำฝรั่งเศสได้ตามลำดับดังนี้

1.3.1 นโยบายต่อแอฟริกาในสมัยประธานาธิบดีเดอโกล ลักษณะเด่นของนโยบายฝรั่งเศสในห้วงเวลานี้ (ค.ศ. 1958-1969) คือ ความพยายามที่จะรักษาเสถียรภาพและความต่อเนื่องของนโยบายความสัมพันธ์ฝรั่งเศส-แอฟริกาให้ดำเนินไปด้วยดีจนทำให้การให้เอกราชแก่ประเทศในแอฟริกาไม่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ดังกล่าวมากนัก เนื่องจากฝรั่งเศสดำเนินการตามนโยบายการให้ความร่วมมือกับประเทศในแอฟริกาภายใต้ข้อตกลงต่าง ๆ เช่น การทำข้อตกลงความร่วมมือภายใต้กลุ่มประเทศแอฟริกาที่ใช้ภาษาฝรั่งเศส อาทิกลุ่ม Union Africaine et Malgache (UAM) หรือกลุ่ม Organisation Commune Africaine et Malgache (OCAM) เป็นต้น ซึ่งประเทศแอฟริกาที่ผูกพันกับฝรั่งเศสในกรอบดังกล่าวข้างต้นจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านการเศรษฐกิจและการทหารจากฝรั่งเศสในกรณีจำเป็นเช่นในปี ค.ศ. 1964 กำลังทหารฝรั่งเศสได้เข้าแทรกแซงในกาบอง ภายหลังจากที่ประธานาธิบดีเลอง เอ็มบา ถูกโค่นล้มโดยการรัฐประหารที่คาดว่าจะได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ ต่อมาในปี ค.ศ. 1968 นายพลเดอโกล ก็ส่งกองกำลังทหารฝรั่งเศสไปยังประเทศชาด ซึ่งขณะนั้นมีการก่อความวุ่นวายทางการเมืองของกลุ่ม Frolinat ซึ่งบั่นทอนเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลชาดที่มีนายฟรองซัว ทอมบาลบาย เป็นผู้นำ นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 1967-1970 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดสงครามกลางเมืองในไนจีเรีย ฝรั่งเศสก็มีนโยบายให้การสนับสนุน Biafra² ในห้วงปี

¹ Ibid.,

² ไบแอฟราเป็นชื่อรัฐใหม่ ที่ฝ่ายแคทอลิกในไนจีเรีย แยกตัวออกมาหลังจากไนจีเรียได้เอกราชในปี ค.ศ. 1960 เพราะไม่ยอมรับรัฐบาลใหม่จนเกิดเป็นสงครามกลางเมืองระหว่างฝ่าย แคทอลิกและฝ่ายอิสลาม

ค.ศ. 1968-1969 ซึ่งการดำเนินนโยบายดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพยายามของฝรั่งเศสในการที่จะคงอิทธิพลของตนไว้ในบริเวณแอฟริกาตะวันตก

1.3.2 นโยบายต่อแอฟริกาในสมัยประธานาธิบดีชอร์จ ปอมปีดู ภายหลังจากที่ประธานาธิบดีปอมปีดูได้รับเลือกในปี ค.ศ. 1969 แล้วนโยบายต่อแอฟริกาตั้งแต่ได้ทะเลทรายซาฮาราลงมาที่อยู่ในช่วงของหัวเลี้ยวหัวต่อ เพราะนโยบายใหม่ของประธานาธิบดีปอมปีดูคือความพยายามที่จะทำให้ฝรั่งเศสเป็นรัฐที่มีความก้าวหน้าด้านอุตสาหกรรมและการค้า โดยสนับสนุนให้ภาคเอกชนฝรั่งเศสขยายเครือข่ายการลงทุนไปยังต่างประเทศ และส่งเสริมการค้าและการทำธุรกิจในทวีปแอฟริกาในส่วนที่เคยเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสด้วย โดยฝรั่งเศสพยายามจะปรับนโยบายความช่วยเหลือที่เคยมีให้ประเทศในแอฟริกาเป็นการสนับสนุนให้ภาคเอกชนในแอฟริกาเข้ามารับผิดชอบในการเสริมสร้างภาคอุตสาหกรรมของแอฟริกาเองดังเช่นในไอโวลีโคตส์ หรือแคเมอรูน ซึ่งการปรับนโยบายการให้ความช่วยเหลือนี้ส่งผลให้ประเทศในกลุ่ม OCAM ส่วนใหญ่ไม่พอใจแต่ผู้นำฝรั่งเศสก็มิได้ให้ความสนใจและยังคงลดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารต่อแอฟริกาต่อไปเช่นการถอนทหารฝรั่งเศสออกจากชาด ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสกับไนจีเรียดีขึ้น เพราะมีปริมาณการค้าระหว่างกันมาก ในปี ค.ศ. 1975 ไนจีเรียได้กลายเป็นประเทศคู่ค้าที่ใหญ่ที่สุดของฝรั่งเศสในแอฟริกาได้ทะเลทรายซาฮาราจนประธานาธิบดี Senghor แห่งเซเนกัลถึงกลับกล่าวว่าฝรั่งเศสมีบทบาทสำคัญในไนจีเรียมากกว่าในกลุ่มประเทศแอฟริกัน-ดำที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาพูด จึงอาจกล่าวได้ว่านโยบายฝรั่งเศสในสมัยประธานาธิบดีปอมปีดูให้ความสำคัญกับการกระชับความสัมพันธ์กับประเทศที่มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจการค้าของโลกมากกว่าที่จะให้การสนใจเสริมสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศแอฟริกันดำที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาพูด

1.3.3 นโยบายต่อแอฟริกาในสมัยประธานาธิบดียิสการ์ด์ เดสแตง ฝรั่งเศสยังคงนโยบายเดิมต่อแอฟริกาคือพยายามที่จะเสาะแสวงหาตลาดใหม่ ๆ อีกทั้งพยายามรักษาสถานภาพของฝรั่งเศสในแอฟริกาในการเข้าถึงแหล่งยุทธศาสตร์ที่สำคัญของแอฟริกา ดังนั้นนโยบายของฝรั่งเศสดังกล่าวจึงทำให้เกิดขั้วทางเศรษฐกิจการเมืองในความสัมพันธ์ฝรั่งเศสกับกลุ่มประเทศแอฟริกาเป็น 2 ขั้วคือขั้วกลุ่มประเทศแอฟริกาที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษา

พูดได้แก่ กาบอง แคมเอรูน และชาอีร์ กับห้าประเทศแอฟริกาที่ไม่พูดภาษาฝรั่งเศส ได้แก่ แอฟริกาใต้ และไนจีเรีย อย่างไรก็ตามแม้ว่าความสัมพันธ์ฝรั่งเศสต่อประเทศแอฟริกาอดีตอาณานิคมจะไม่สู้ราบรื่นนักแต่ประธานาธิบดีเดสแตงก็ยังใช้นโยบายแทรกแซงทางการทหารในซาดด้วยในปี ค.ศ. 1997 รวมทั้งในชาอีร์ในปี ค.ศ. 1977 หรือในมอริตานิเซียในปี ค.ศ. 1978 และในสาธารณรัฐแอฟริกากลางในปี ค.ศ. 1980 การใช้นโยบายแทรกแซงทางการทหารของฝรั่งเศสยังคงต้องการรักษาเขตอิทธิพลและผลประโยชน์ของตนในแอฟริกาอย่างมั่นคง นอกจากนี้นโยบายของฝรั่งเศสในแอฟริกาช่วงนี้ยังเป็นผลมาจากการประเมินวิสัยทัศน์ของโลกเกี่ยวกับวิวัฒนาการในแอฟริกาด้วย โดยฝรั่งเศสมิได้ดำเนินการทำทลายการดำเนินการของมหาอำนาจตะวันตกในแอฟริกา สำหรับความสัมพันธ์ฝรั่งเศส-ไนจีเรียและแอฟริกาใต้ยังคงดำเนินไปด้วยดี ในปี ค.ศ. 1981 ไนจีเรียเป็นประเทศที่ส่งออกน้ำมันไปยังฝรั่งเศสเป็นลำดับที่ 3 ส่วนในแอฟริกาใต้ฝรั่งเศสได้ลงนามในข้อตกลงสร้างโรงไฟฟ้าที่ Koeberg ในแอฟริกาใต้

1.3.4 นโยบายต่อแอฟริกาในสมัยประธานาธิบดีฟรังค์ัว มิคแตร์รอง

นโยบายของฝรั่งเศสในช่วงเวลานี้ขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการคือ (1) วิวัฒนาการทางการเมืองภายในทวีปแอฟริกาและ (2) บทบาทของมหาอำนาจต่อปัญหาความขัดแย้งในแอฟริกา นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังสนับสนุนให้รัฐในแอฟริกามีส่วนแก้ไขปัญหาคความ มั่นคงด้วยตนเอง โดยผ่านองค์การส่วนภูมิภาคซึ่งได้แก่ OAU กับส่งเสริมการสร้างสันติภาพในแอฟริกา การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยสันติวิธีหรือโดยการเจรจา และพยายามหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่จะให้เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างฝ่ายตะวันตกและฝ่ายตะวันออกในแอฟริกา ประธานาธิบดีมิคแตร์รอง ตระหนักดีถึงความสำคัญของแอฟริกาโดยได้แถลงว่า “หากปราศจากแอฟริกาแล้วฝรั่งเศสคงจะไม่มีประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ 21”¹

ในปี ค.ศ. 1985 ฝรั่งเศสประกาศยุติความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับแอฟริกาใต้ ตามมติคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่ประณามการใช้สิทธิแบ่งแยกผิว (apartheid) ในแอฟริกาใต้และให้ประชาคมโลกดำเนินมาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจ

¹ Newsweek (March 30, 1998) P.29

ไม่ค้าขายกับประเทศดังกล่าว ก่อนหน้านี้ในปี ค.ศ. 1982 ประธานาธิบดีมิตแตร์รองได้เดินทางเยือนไนเจอร์ ไอวอรีโคสต์ และเซเนกัล โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการย้ำให้เห็นว่าฝรั่งเศสยังคงยึดมั่นในการรักษาสายสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศแอฟริกาที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาพูดดั้งเดิม นอกจากนี้ในฝรั่งเศสยังพยายามสร้างความเข้าใจกับกลุ่มประเทศในแอฟริกาโดยไม่ให้สับสนว่า กองกำลังฝรั่งเศสในแอฟริกานั้นมิได้เป็นการแทรกแซงกิจการภายในของรัฐแอฟริกาแต่เป็นการดำเนินการเพื่อปกป้องแอฟริกาในกรณีที่น่าเป็นห่วงนั้น (ในขณะนั้นลิเบียได้ส่งกองกำลังทหารเข้าไปในซาอูดและประธานาธิบดี Kountche แห่งไนเจอร์ก็มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการขยายอิทธิพลของลิเบียในภูมิภาค) ดังนั้นในปี ค.ศ. 1984 จึงมีหลายประเทศในแอฟริกาที่ทำข้อตกลงด้านการป้องกันประเทศกับฝรั่งเศส อาทิ ไอวอรีโคสต์ จิบูตีกาบอง สาธารณรัฐแอฟริกากลาง เซเนกัล และโตโก โดยฝรั่งเศสได้ส่งกองกำลังของตนไปยังประเทศเหล่านี้ ตามคำร้องขอและในสมัยของประธานาธิบดีมิตแตร์รองนี้ ฝรั่งเศสได้ส่งกำลังทหารไปยังแอฟริกาประมาณ 10 ครั้ง

1.3.5 นโยบายต่อแอฟริกาสมัยประธานาธิบดีชาร์ค ซีรัค เมื่อประธานาธิบดีซีรัคได้รับเลือกตั้งเมื่อพฤษภาคม ค.ศ. 1995 ก็ได้กำหนดนโยบายต่อแอฟริกา โดยเน้นการปฏิบัติตามแนวทางเดิมของรัฐบาลชุดก่อน แต่มีจุดเน้นตรงที่ใช้นโยบายเชิงรุกด้านเศรษฐกิจการค้า การลงทุน และการเมืองกับให้ความสำคัญต่อการกระชับความสัมพันธ์ฝรั่งเศส-แอฟริกาให้แน่นแฟ้นขึ้นเห็นได้จากการเดินทางเยือนโมร็อกโก โกตดิวัวร์ กาบอง และเซเนกัล ในช่วงกรกฎาคม ค.ศ. 1996 ในการเยือนครั้งนี้ประธานาธิบดีชาร์ค ซีรัคมีโอกาสนพบปะกับผู้นำรัฐบาลของแอฟริกาถึง 15 ประเทศและได้ให้คำมั่นว่าฝรั่งเศสยังคงสนับสนุนแอฟริกาต่อไปกับได้ร้องขอให้แต่ละประเทศในแอฟริกาปรับปรุงพัฒนากฎหมายการเมืองให้เข้มแข็งรัดกุมและให้เคารพในหลักสิทธิมนุษยชน ปรับปรุงการจัดการบริหารงานด้านเศรษฐกิจ เพื่อดึงดูดนักลงทุนเอกชนจากต่างชาติอันจะยังผลให้แอฟริกามีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศสจะให้ความสำคัญกับการกระชับความสัมพันธ์กับประเทศแอฟริกาทั่วทวีปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ในส่วนของนโยบายด้านความมั่นคงนั้น ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในซาอีร์ในปี ค.ศ. 1997 แล้ว ฝรั่งเศสได้ปรับยุทธศาสตร์ต่อแอฟริกาใหม่

เนื่องจากเห็นว่าการดำเนินบทบาทเป็นตำรวจในแอฟริกาหรือการให้ความสนับสนุนทางการทหารแก่รัฐต่าง ๆ ในแอฟริกาเป็นการดำเนินการที่ค่อนข้างแพงต้องใช้งบประมาณมาก ฝรั่งเศสจำเป็นต้องประหยัดงบประมาณเพื่อให้การร่วมตัวทางการเงินกับสหภาพยุโรป ดำเนินไปโดยราบรื่นในปี ค.ศ. 1999 ดังนั้นฝรั่งเศสจึงปิดฐานทหารที่สาธารณรัฐแอฟริกากลาง และถอนกำลังทหารที่ส่งไปร่วมปฏิบัติการกึ่งภายใต้กองกำลังนานาชาติในแอฟริกา และที่อื่น ๆ กลับประเทศ ดังนั้น ยุทธศาสตร์ใหม่ของฝรั่งเศสในแอฟริกาจึงมิใช่การให้สินบนนักการเมืองแอฟริกัน เพื่อให้ข้อตกลงทำธุรกิจประสบความสำเร็จอีกต่อไป แต่เป็นการแข่งขันทางเศรษฐกิจการค้ากับสหรัฐฯ เพื่อหาตลาดใหม่ ๆ และแหล่งลงทุนใหม่ในแอฟริกา ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญก็คือแอฟริกาใต้ ในจีเรีย ซึ่งขณะนี้ในจีเรียได้ย้ายที่ทำการใหม่ของบริษัทน้ำมันแห่งชาติในจีเรียจากลอนดอนมายังปารีส ฝรั่งเศสแล้ว นอกจากนี้ ผู้นำทางการทหารของในจีเรียกำลังพยายามจะทำให้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาทางการภาษาที่ 2 ของในจีเรีย ขณะที่ฝรั่งเศสก็พยายามให้ทุนการศึกษาแก่ชาวในจีเรียกว่า 1,000 ทุน รวมทั้งส่งคณะครูสอนภาษาฝรั่งเศสมายังในจีเรียด้วย

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

การอธิบายถึงความสัมพันธ์ฝรั่งเศส-แอฟริกาสมัยประธานาธิบดีเดอโกล

2. รูปแบบความสัมพันธ์สหภาพยุโรป-แอฟริกา

2.1 วิวัฒนาการความสัมพันธ์สหภาพยุโรป-แอฟริกา

สหภาพยุโรป (European Union) ซึ่งขณะนี้สมาชิก 15 ประเทศ เป็นพัฒนาการด้านบูรณาการทางเศรษฐกิจ ในปี ค.ศ. 1993 ที่มีจุดกำเนิดมาจากการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community-EEC) โดยสนธิสัญญาโรม¹

¹ตามสนธิสัญญากรุงโรมแล้วประเทศในแอฟริกาที่ได้รับเอกราชและยังมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษกับ EEC อาจเข้าเป็นสมาชิกสมทบ EEC ได้ในลักษณะการทำอนุสัญญา

(Treaty of Rome) เมื่อปี ค.ศ. 1957 ในช่วงนี้เองที่ประเทศสมาชิก EEC ได้กำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจการค้าต่อประเทศแอฟริกาที่เคยเป็นอาณานิคมและได้จัดทำอนุสัญญากับประเทศแอฟริกา 18 ประเทศ ซึ่งก็คืออนุสัญญาอาอุนเด (Yaounde Convention) เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1963 อนุสัญญานี้มีอายุ 5 ปี (ค.ศ. 1964-1969) สาระสำคัญของข้อตกลงหรืออนุสัญญานี้ ระบุว่า EEC จะให้ความช่วยเหลือทางการค้า การคลัง รวมทั้งด้านวิชาการโดยเท่าเทียมกันและเมื่ออนุสัญญาอาอุนเดครั้งแรกหมดอายุลงในปี ค.ศ. 1969 ก็ได้มีการต่ออายุอีกครั้งเป็นอนุสัญญาอาอุนเดครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1969-1975) จากนั้นอนุสัญญานี้ได้หมดสภาพไปใน 1 มกราคม ค.ศ. 1975 แต่สายสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ-การค้าระหว่าง EEC - แอฟริกาไม่ได้จบลงตามอนุสัญญา เพราะต่อมาใน 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1975 EEC ได้จัดทำอนุสัญญากับประเทศในแอฟริกา แคริบเบียน และแปซิฟิก¹ ทั้งหมด 46 ประเทศ ซึ่งเรียกว่าอนุสัญญาโลเม (Lome convention I) สนธิสัญญานี้มีอายุ 5 ปี และได้มีการต่ออายุจนขณะนี้ EEC-ACP ได้ทำอนุสัญญาโลเมเป็นฉบับที่ 4 แล้ว หรืออนุสัญญาโลเม IV มีอายุ 10 ปี และกลุ่ม ACP ได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นถึง 70 ประเทศ

2.2 ยุโรป-แอฟริกา : จากอนุสัญญาอาอุนเด-อนุสัญญาโลเม

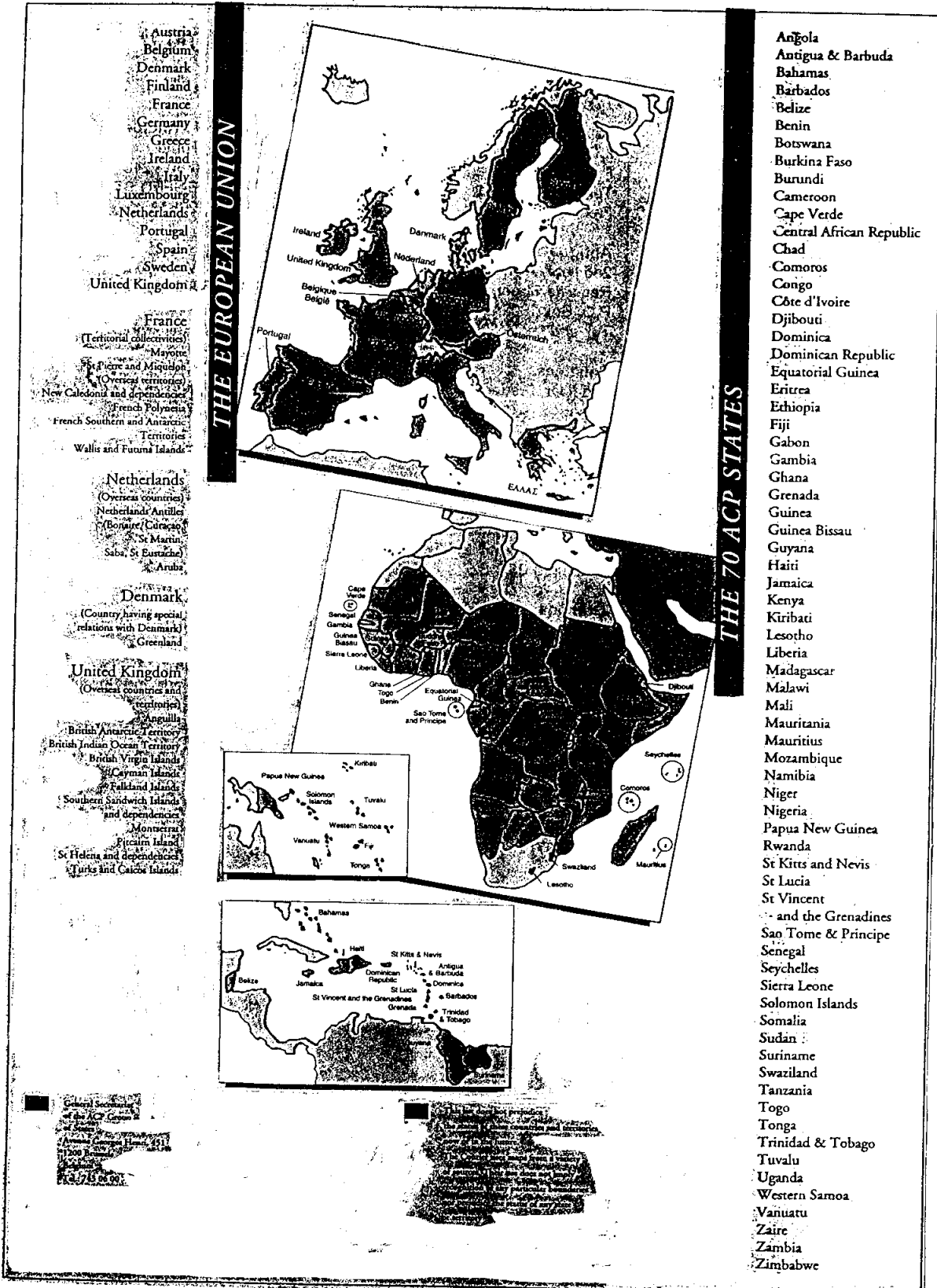
การทำอนุสัญญาระหว่าง EEC หรือสหภาพยุโรปกับกลุ่มประเทศแอฟริกา นั้นมีรากฐานสำคัญมาจากความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ภาษา และวัฒนธรรม ตั้งแต่สมัยอาณานิคมเป็นความผูกพันอันยาวนานหลายศตวรรษ แม้ยุโรปให้อกราชอดีตอาณานิคมของตนในแอฟริกาแล้ว แต่ก็ไม่อาจยุติความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจการค้าต่อกันได้ เพราะกลุ่มประเทศแอฟริกามีความสำคัญต่อ EEC หรือสหภาพยุโรปมากในฐานะที่เป็นกลุ่มประเทศผู้ส่งออกสินค้าปฐม และแร่ธาตุที่สำคัญทางยุทธศาสตร์ที่ใช้ประกอบการทำอาวุธยุทโธปกรณ์หรือเป็นส่วนประกอบเครื่องมือต่าง ๆ ในอุตสาหกรรมชั้นสูงของยุโรป นอกจากนี้ EEC ยังต้องการรักษาตลาดในแอฟริกาไว้สำหรับสินค้าอุตสาหกรรมของตน

¹ กลุ่มแอฟริกาแคริบเบียนและแปซิฟิกหรือ African Caribbean and Pacific States (ACP) ปัจจุบันมี 70 ประเทศ ซึ่งก็คือกลุ่มประเทศที่เคยมีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์กับสมาชิก EEC หรือเป็นอดีตประเทศอาณานิคม

EEC จึงหาผู้ทางส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจกับแอฟริกาไว้ในรูปอนุสัญญาอาอุนเด และอนุสัญญาโลเม ซึ่งอาจพิจารณาสาระสำคัญของอนุสัญญาดังกล่าวได้ดังนี้

2.2.1 อนุสัญญาอาอุนเดฉบับแรก (Yaounde Convention I) EEC กับ กลุ่มประเทศแอฟริกา 18 ประเทศ (คือบุรุนดี แคเมอรูน สาธารณรัฐแอฟริกากลาง ชาด ซาอีร์ คองโก เบนิน กาบอง ไอวอรีโคสต์ มาลี มอริเตเนีย ไนเจอร์ รวันดา เซเนกัล โชมเลีย โตโก บูร์กินาฟาโซ และมาลากาซี ซึ่งประเทศแอฟริกาเหล่านี้ต่างเคยเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส เบลเยียมและอิตาลี และในขณะนั้น EEC มีสมาชิกเพียง 6 ประเทศ) ได้ทำอนุสัญญาอาอุนเดฉบับที่ 1 เมื่อกรกฎาคม ค.ศ. 1963 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1964 - กรกฎาคม ค.ศ. 1969 สาระสำคัญของอนุสัญญานี้ระบุว่า EEC จะให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ การค้า ด้านภาษี การคลัง และด้านวิชาการต่อ กลุ่มประเทศแอฟริกาทั้ง 18 ประเทศอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีงบประมาณการช่วยเหลือถึง 730 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งนี้ก็เพื่อ (1) การค้าระหว่าง EEC กับกลุ่มประเทศแอฟริกา ดำเนินไปอย่างสะดวกและเพิ่มปริมาณการค้าระหว่างกันให้มากยิ่งขึ้น (2) ให้การค้าทั้ง 2 ฝ่ายเป็นการแลกเปลี่ยนการค้าที่เท่าเทียมกัน และ (3) เพื่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศแอฟริกา อย่างไรก็ตามแม้ว่าอนุสัญญาจะวางจุดมุ่งหมายไว้ดีและจากเงินช่วยเหลือดังกล่าวควรที่จะมีการพัฒนาปริมาณการค้าระหว่างกันในจำนวนที่มากขึ้น แต่ความเป็นจริงปรากฏว่าได้เกิดอุปสรรคต่อการค้าดังกล่าวเพราะได้รับผลกระทบจากการปริวรรตเงินตราระหว่างประเทศ นอกจากนี้การทำการค้าตามหลักอนุสัญญาดังกล่าวยังไม่อาจทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางการค้าที่เท่าเทียมกันด้วย ในที่สุดอนุสัญญาอาอุนเดฉบับที่ 1 ก็หมดอายุลงในปี ค.ศ. 1969

2.2.2 อนุสัญญาอาอุนเดฉบับที่ 2 (Yaounde Convention II) เป็นการทำความตกลงพหุภาคีระหว่าง EEC-กลุ่มประเทศแอฟริกา 18 ประเทศเช่นเดิมมีอายุ 5 ปี ระหว่าง ค.ศ. 1969-1974 ในช่วงนี้มีเหตุการณ์สำคัญคืออังกฤษได้เข้าเป็นสมาชิก EEC ในปี ค.ศ. 1973 ทำให้มีประเทศอดีตอาณานิคมอังกฤษต่างต้องการเข้าเป็นสมาชิก สมทบ EEC ตามแบบประเทศแอฟริกาทั้ง 18 ประเทศ เพื่อให้ได้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เช่นเดียวกัน เช่น การส่งสินค้าไปยัง EEC โดยได้ลดการเก็บภาษีสินค้าเข้ากับสินค้า

สหภาพยุโรปและกลุ่มประเทศแอฟริกาแคริบเบียนและแปซิฟิก

เกษตร เช่น กาแฟ โกโก้ น้ำมันปาล์ม อีกทั้งเงินช่วยเหลือทั้งในรูปแบบการได้เปล่าและการให้กู้ และเมื่ออนุสัญญาฉบับนี้หมดอายุลงและไม่มีการต่ออายุใหม่ อนุสัญญาอายุครบ 20 ปี จึงหมดสภาพไปในที่สุด

อนึ่ง EEC ยังได้จัดทำข้อตกลงด้านเศรษฐกิจการค้ากับกลุ่มประเทศแอฟริกาตะวันออก 3 ประเทศได้แก่ คินชา ยูกันดา และแทนซาเนีย เมื่อ ค.ศ. 1969 ด้วย ด้วยเหตุผลต่างการค้าเช่นเดียวกับอนุสัญญาอายุครบเรียกว่าข้อตกลงอูรชา (arucha agreement)

2.2.3 อนุสัญญาโลเมฉบับแรก (Lome Convention I) เมื่ออนุสัญญาอายุครบหมดสภาพไปแล้ว EEC และกลุ่มประเทศ ACP 46 ประเทศ ได้จัดทำอนุสัญญาฉบับใหม่คืออนุสัญญาโลเม¹ ฉบับแรกแทนอนุสัญญาอายุครบและข้อตกลงอูรชามีผลบังคับใช้ตั้งแต่ ค.ศ. 1975-1980 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจการค้าระหว่างกันใหม่ โดย EEC ได้ตั้งงบประมาณจำนวน 3,052.4 ล้านอีซียู (European Currency Units-ECU) เพื่อเป็นความช่วยเหลือและการลงทุนในประเทศกำลังพัฒนาหรือกลุ่ม ACP โดยผ่านกองทุนพัฒนาแห่งยุโรป (EDF) และธนาคารเพื่อการลงทุนของยุโรป (EIB) และยังกำหนดว่า (1) สินค้าเกษตรของกลุ่ม ACP กว่าร้อยละ 95 สามารถส่งไปขายใน EEC ได้โดยไม่เสียภาษีศุลกากรและไม่มีโควตา ยกเว้นสินค้าบางอย่างเช่น เนื้อสัตว์ ข้าวโพด หรือข้าว (2) กลุ่ม ACP ไม่ต้องให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่ EEC แต่ต้องให้การปฏิบัติอย่างชาติที่รับอนุเคราะห์ซึ่งแก่สินค้าของ EEC (3) EEC ต้องประกันรายได้จากการส่งออกสินค้าออกของกลุ่ม ACP ภายใต้โครงการรักษาสถียรภาพรายได้จากสินค้าออก (Stabilization of Export Earning Scheme-STABEX) เพื่อไม่ให้สินค้าเกษตร เช่น ฝ้าย ถั่วลิสง มะพร้าว ไม้ หนังสัตว์ ซา แร่เหล็ก ฯลฯ มีราคาตกต่ำลง นั่นคือ EEC จะให้เงินศูนย์หากสินค้าราคาต่ำ อนุสัญญาฉบับนี้ยังผลให้กลุ่ม ACP ส่งสินค้าร้อยละ 22 ไปยัง EEC โดยปราศจากภาษี

¹ อนุสัญญาโลเม ตั้งชื่อตามสถานที่ทำข้อตกลงคือกรุงโลเม สาธารณรัฐโตโก เช่นเดียวกับที่อนุสัญญาอายุครบก็เป็นการใช้ชื่อตามสถานที่ทำข้อตกลง ณ กรุงยาฮอนเด แคมบูรู

2.2.4 อนุสัญญาโลเมฉบับที่ 2 (Lome Convention II) EEC และกลุ่ม ACP 58 ประเทศได้ลงนามในอนุสัญญาโลเมฉบับที่ 2 ในตุลาคม ค.ศ. 1979 และมีผลบังคับให้เมื่อ 1 มกราคม ค.ศ. 1981 - 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1985 โดยได้มีการริเริ่มความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในสาขาใหม่ ๆ เช่น การร่วมมือด้านเหมืองแร่ การประมง แร่งงาน ในห้วงเวลานี้ EEC กำหนดวงเงินเพื่อการใช้จ่ายไว้ 5,530 ล้านดอลลาร์

2.2.5 อนุสัญญาโลเมฉบับที่ 3 (Lome Convention III) จัดทำขึ้นระหว่าง EEC กับ ACP ทั้ง 65 ประเทศ มีอายุ 5 ปี ตั้งแต่มีนาคม ค.ศ. 1985-1990 ในช่วงนี้ EEC จัดงบประมาณเพื่อใช้ในโครงการการให้ความช่วยเหลือด้านการค้าแก่กลุ่ม ACP จำนวน 8,500 ล้านดอลลาร์ หรือประมาณ 6,000 ล้านดอลลาร์ และอนุสัญญาโลเมฉบับที่ 3 ยังได้ปรับวิธีการให้ความช่วยเหลือกลุ่ม ACP ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น ในความร่วมมือด้านการค้าก็ได้มีการระบุว่ากลุ่ม ACP สามารถส่งสินค้าออกไปยัง EEC ได้มากและสะดวกกว่าเดิม โดยได้มีการปรับกฎเกณฑ์ทางการค้าให้ผ่อนคลาย นอกจากนี้ยังมีการขยายความร่วมมือไปยังสาขาต่าง ๆ ด้วย เช่น การพลังงาน การประมง การอุตสาหกรรม และด้านวัฒนธรรม ส่วนในด้านสภาพแวดล้อมได้วางแนวทางให้มีการดำเนินงานเพื่อป้องกันความแห้งแล้งและการขยายตัวของทะเลทราย

2.2.5 อนุสัญญาโลเมฉบับที่ 4 (Lome Convention IV) อนุสัญญาโลเมฉบับนี้จัดทำระหว่าง EEC - ACP ทั้ง 69 ประเทศมีอายุ 10 ปี คือระหว่าง ค.ศ. 1990-1999 โดย EEC ได้กำหนดงบประมาณเพื่อใช้ในโครงการ STABEX และโครงการ Sysmin (การให้เงินชดเชยสินค้าส่งออกประเภทแร่) จำนวนทั้งสิ้น 12,000 ล้านดอลลาร์หรือประมาณ 13,700 ล้านดอลลาร์ และในปี ค.ศ. 1993 หลังจากที่ EEC ได้มีพัฒนาการด้านบูรณาการมาเป็นสหภาพยุโรป (European Union-EU) แล้ว EU ได้ประกาศแผนกระชับความสัมพันธ์กับกลุ่ม ACP ภายใต้อนุสัญญาโลเมฉบับที่ 4 และได้แก้ไขข้อตกลงให้เปิดกว้างมากยิ่งขึ้น โดยเน้นการเจรจาแก้ไขปัญหาร่วมกันกับพยายามจะสร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน และมีความโปร่งใสในหมู่สมาชิกทั้งฝ่าย EC และ ACP ทั้ง 69 ประเทศ การแก้ไขอนุสัญญานี้มีจุดประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย (2) เพื่อพัฒนาระหว่างกฎหมาย และ (3) เพื่อสนับสนุน

การปกครองที่ดี (good governance) ใน ACP นอกจากนี้ EU ยังเน้นความร่วมมือกัน โดยให้การเจรจาที่เปิดกว้างและหลีกเลี่ยงการดำเนินการที่มีลักษณะหรือมีทัศนคติด้านอาณา-
นิกม

สำหรับการจัดองค์กรของ EU-ACP มีดังนี้คือประกอบด้วย (1) สภารัฐมนตรีที่ประกอบด้วยรัฐมนตรีของรัฐสมาชิกรัฐละ 1 คน และจะจัดประชุมปีละ 1 ครั้ง (2) คณะกรรมการระดับเอกอัครราชทูต ประกอบด้วยทูตจากรัฐสมาชิกรัฐละ 1 คน จัดประชุมปีละ 2 ครั้งและ (3) สภาร่วม EU-ACP ประกอบด้วยตัวแทนจากแต่ละ ฝ่าย ฝ่ายละเท่าๆ กัน คือจากฝ่าย ACP และฝ่ายรัฐสภายุโรปจัดประชุมปีละ 2 ครั้ง

ส่วนจำนวนสมาชิกของฝ่าย EU มี 5 ประเทศคือ เบลเยียม เดนมาร์ก ฝรั่งเศส เยอรมนี กรีซ ไอร์แลนด์ อิตาลี ลักเซมเบิร์ก เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส สเปน และอังกฤษ

ฝ่าย ACP มี 70 ประเทศ (ปี ค.ศ. 1996) ประกอบด้วย ประเทศในแอฟริกา 47 ประเทศ ประเทศในแคริบเบียน 15 ประเทศและในแปซิฟิกอีก 8 ประเทศ สำหรับประเทศในแอฟริกาทั้ง 47 ประเทศได้แก่ อังโกลา เลนิน บอตสวานา บურกินา ฟาโซ บูรุนดี แคเมอรูน เคปเวิร์ด สาธารณรัฐแอฟริกากลาง ชาด โคโมโรส คองโก โคตดิวัวร์ จิบูตี อีคัวทอเรียลกินี เอคิเตรีย เอธิโอเปีย กาบอง แกมเบีย กานา กินี กินี-บิสเซา เคนยา เลโซโท ไลบีเรีย มาดากัสการ์ มาลาวี มาลี มอริตานิยะ มอริเชียส โมซัมบิก นามิเบีย ไนเจอร์ ไนจีเรีย รวันดา เซาโตเมและปรังซิป เซเนกัล ซีเชลล์ เซียร์ราเลโอน โชมเบีย ซูดาน สวาซีแลนด์ แทนซาเนีย โตโก ยูกันดา ซาอีร์ แซมเบีย และซิมบับเว

2.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์สหภาพยุโรป-กลุ่มประเทศแอฟริกา

แม้ว่าสหภาพยุโรป มีจุดประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ การค้าแก่ ACP ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ระบุไว้ตามอนุสัญญาอาอนุเด และอนุสัญญาโลม่อ อาทิ การผ่อนคลายกฎเกณฑ์การนำเข้าสินค้าเกษตร สินค้าประเภทแร่จาก ACP หรือการให้เงิน ชดเชยสินค้านำเข้าดังกล่าวตามโครงการ STABEX และ Sysmin แต่ได้มีนักวิเคราะห์ ตะวันตกจำนวนมากที่มองว่ารูปแบบความสัมพันธ์ EEC-ACP หรือ EU-ACP นั้นได้

สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบทางประวัติศาสตร์ระหว่าง ยุโรป-แอฟริกาที่มีมาแต่เดิมตั้งแต่ ศตวรรษที่ 15 ที่ยุโรปยังคงต้องการรักษาอิทธิพลและผลประโยชน์ของตนไว้ โดยมี อนุสัญญาทั้งสองฉบับดังกล่าวข้างต้นเป็นเครื่องมือ เช่นเดียวกับที่ประเทศยุโรปได้เคยใช้ สนธิสัญญาเบอร์ลิน¹ ปี ค.ศ. 1885 เป็นเครื่องมือในการแบ่งปันผลประโยชน์ดินแดน ยึดครองในแอฟริกาอย่างทั่วกัน ดังนั้น ความสัมพันธ์ EEC-ACP จึงเป็นความพยายาม ครอบงำเศรษฐกิจของ ACP โดย EEC อันเป็นสาเหตุสำคัญของการด้อยพัฒนาของ ประเทศ ACP เองด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะอาณานิคมรูปแบบ ใหม่ (New-Colonial) นั่นคือ ยุโรปกำลังดำเนินการคงสถานะของแอฟริกาในฐานะที่เป็น ประเทศผลิตสินค้าปฐม หรือสินค้าด้านเกษตรไว้ให้แอฟริกาต้องพึ่งพิง (dependence) ต่อ ยุโรปเช่นเดิม ส่วนการช่วยเหลือด้านเงินชดเชยทางการค้าของยุโรปนั้นอย่างดีที่สุดก็คือการ จ่ายเงินชดเชยเพื่อชดใช้การแสวงประโยชน์ที่ยุโรปได้กระทำในแอฟริกาในอดีต² ดังนั้น สายสัมพันธ์ EEC-ACP จึงเป็นความสัมพันธ์พหุภาคี (Multilateral linkages) ระหว่าง ยุโรปซึ่งเป็นประเทศศูนย์กลาง (Center) กับประเทศแอฟริกาหรือประเทศริมขอบ (periphery) อันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของการแลกเปลี่ยนทางการค้าที่ไม่เท่าเทียม กัน (unequal exchange) ระหว่างยุโรปและแอฟริกา กล่าวคือแอฟริกายังคงเป็นประเทศ ที่นำเข้าสินค้าอุตสาหกรรม เครื่องจักร เทคโนโลยีจากประเทศอุตสาหกรรมยุโรป ขณะที่ มีสินค้าส่งออกที่เป็นสินค้าเกษตร ส่วนสินค้าแร่หายากก็มีราคาไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับตลาดโลก แอฟริกาจึงต้องเผชิญปัญหาการขาดดุลงบประมาณ ปัญหาขาดดุลการค้า เนื่องจากอัตรา การค้า (terms of trade) ไม่เท่าเทียมกับประเทศที่ค้าขายด้วยในยุโรป จนยังผลให้ต้อง กู้เงินตราต่างประเทศมาสนับสนุนจนกลายเป็นปัญหานี้สินในที่สุด

¹ สนธิสัญญาเบอร์ลินฉบับนี้เป็นผลจากการประชุมระหว่างมหาอำนาจยุโรปในช่วงปี ค.ศ. 1884-1885 ที่เบอร์ลิน เยอรมนี โดยบิสมาร์ค ผู้นำเยอรมนีสมัยนั้นเป็นผู้ริเริ่มผลการประชุมครั้งนี้ได้ส่งผลกระทบต่อแอฟริกาอย่างมากเพราะทำให้ดินแดนตอนในของทวีปแอฟริกาต่างต้องตกอยู่ภายใต้การยึดครองของยุโรป หลายประเทศ

² David Wall, "The EEC-ACP Convention : A model for a New International Economic Order?" Halifax Conference on Canada and the New International Economic order (Saint Mary : Saint Mary's University, 1975)

ภายใต้อนุสัญญาอาอนุเดและอนุสัญญาโลเม่นั้น ได้กำหนดหลักเกณฑ์ทางการค้าที่เอื้ออำนวยให้แอฟริกาส่งออกสินค้ากว่าร้อยละ 90 ไปยังยุโรปซึ่งก็ชี้ให้เห็นว่ายุโรปยังคงผูกขาดสินค้าจากแอฟริกาไว้ให้แอฟริกาค้าขายเฉพาะกับยุโรปเท่านั้น อนุสัญญาดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ยุโรป-แอฟริกา จากความสัมพันธ์ลักษณะทวิภาคีประเทศต่อประเทศในสมัยอาณานิคมมาเป็นลักษณะพหุภาคีหรือกลุ่มต่อกลุ่มคือ EEC กับกลุ่มแอฟริกา

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

จงอธิบายถึงเหตุผลสำคัญในการแก้ไขอนุสัญญาโลเมฉบับที่ 4

สรุปท้ายบท

จุดเด่นสำคัญของความสัมพันธ์ยุโรป-แอฟริกาหลังได้รับเอกราชก็คือความสัมพันธ์ในกรอบสหภาพยุโรป-กลุ่มประเทศแอฟริกา (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ACP) ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากความสัมพันธ์ EEC-กลุ่มแอฟริกา 18 ประเทศ ภายใต้อนุสัญญาอาอนุเดฉบับแรก จนกระทั่งปัจจุบันนี้ได้พัฒนามาถึงอนุสัญญาโลเมฉบับที่ 4 กฎเกณฑ์ด้านการค้าความช่วยเหลือทางการเงินที่กำหนดไว้ภายใต้อนุสัญญาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงไม่เฉพาะเพียงความพยายามของยุโรปที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนในแอฟริกาไว้ เมื่อแอฟริกาเป็นอิสระจากตนแล้วแต่ยังชี้ว่ายุโรปพยายามที่จะรักษาแอฟริกาไว้เฉพาะเพื่อยุโรปเท่านั้นเห็นได้จากการปริมาณการค้าระหว่างยุโรป-แอฟริกา กล่าวคือสินค้าออกของแอฟริกากว่าร้อยละ 90 ถูกส่งออกไปยังตลาดยุโรปภายหลังอนุสัญญาอาอนุเดฉบับบังคับใช้แล้ว และถึงแม้ว่าอนุสัญญาจะมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้าเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของแอฟริกา แต่ดูเหมือนว่าวัตถุประสงค์จะไม่บรรลุผลเพราะแอฟริกายังคงสถานะเป็นประเทศ

ผู้ส่งออกสินค้าปฐมเช่นเดิมและยังไม่อาจแก้ไขปัญหาคอขวดการค้า และปัญหาหนี้สินได้ นักวิเคราะห์จึงลงความเห็นว่าคุณสมบัติของอนุสัญญาดังกล่าวทำให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะการพึ่งพาร่วมกัน (collective dependence) ของแอฟริกาต่อยุโรป และยุโรปก็ยังคงใช้นโยบายอิงนโยบายดั้งเดิมในหลายศตวรรษก่อนต่อแอฟริกา ซึ่งเรียกว่าเป็นการดำเนินการภายใต้ลัทธิอาณานิคมแผนใหม่ (New-colonialism) นั่นเองที่แปรเปลี่ยนจากการยึดครองพื้นแผ่นดินเป็นการขยายอิทธิพล ด้านการค้า การลงทุน การตลาด ระหว่างยุโรป-แอฟริกา ไว้ให้ยาวนานและในปริมาณที่มากที่สุด

อย่างไรก็ดีกลุ่มประเทศแอฟริกาได้เริ่มตระหนักถึงผลเสียของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวและได้พยายามกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหานี้ หนทางหนึ่งก็คือการกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจต่อประเทศอื่นๆ นอกเหนือจากยุโรปให้มากขึ้น เช่น กับสหรัฐฯ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย แคนาดา หรือเอเชีย กับความพยายามของแอฟริกาในการเริ่มต้นพัฒนาตนเองก่อน โดยเน้นถึงหลักการมีวินัยในตนเอง (self-discipline) และความเสถียรเพื่อแอฟริกาจะได้พึ่งตนเองได้ (self-reliance) หรือเพื่อการสร้าง “ระเบียบเศรษฐกิจภายในแบบใหม่” ขึ้นในแอฟริกาซึ่งต้องการการมีวินัยในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญ

ประเมินผลท้ายบท

1. จงอธิบายถึงนโยบายของฝรั่งเศสต่อแอฟริกาในสมัยประธานาธิบดีฟรังค์ซัว มิทแตร์รอง
2. จงอธิบายถึงสาระสำคัญของอนุสัญญาอาอนุเคลฉบับแรก

¹S.K.B. “Africa and Europe : Collective dependence or Interdependence” in Amadu Sesay (ed), op. cit., p.216

แนวตอบประเมินผลก่อนการเรียนบทที่ 6

1. หลังแอฟริกาได้รับเอกราชจากยุโรปแล้ว ยุโรปยังคงรักษาสายสัมพันธ์ในแอฟริกาไว้ทั้งในรูปทวิภาคี หรือประเทศต่อประเทศ และในลักษณะพหุภาคีเนื่องจากเกรงว่าจะสูญเสียผลประโยชน์ เช่น ความสัมพันธ์ในกรอบสหภาพยุโรป-กลุ่มประเทศแอฟริกา แคริบเบียน และแปซิฟิก (ACP) ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจต่อแอฟริกาอย่างมาก

2. รูปแบบความสัมพันธ์สหภาพยุโรป-แอฟริกาที่สำคัญคือความสัมพันธ์ในกรอบ EU-ACP โดยมีอนุสัญญาโลเมเป็นเครื่องมือสำคัญที่วางกฎเกณฑ์ด้านความสัมพันธ์ด้านการค้าภายใต้โครงการ STABEX และ SYSPIN ซึ่งในการประกันสินค้าเกษตร และสินค้าแร่ตามลำดับ รวมทั้งความช่วยเหลือด้านการเงิน อย่างไรก็ตาม การดำเนินการตามโครงการนี้ไม่บรรลุผลเพราะทำให้กลุ่มประเทศแอฟริกาต้องพึ่งพิงยุโรปมากขึ้นและเป็นลักษณะการพึ่งพิงร่วมกัน (collective dependence)

แนวตอบกิจกรรมการเรียนที่ 1

ความสัมพันธ์ฝรั่งเศส-แอฟริกาสมัยประธานาธิบดีเดอโกล (ค.ศ. 1958-1969) มีลักษณะเด่น คือ การพยายามที่จะรักษาเสถียรภาพและความต่อเนื่องของนโยบายฝรั่งเศส-แอฟริกา โดยผ่านข้อตกลงร่วมมือความช่วยเหลือกับกลุ่มประเทศที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาพูดเช่นกลุ่ม UAM กลุ่ม OCAM ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะรักษาเขตอิทธิพลและผลประโยชน์ของฝรั่งเศสไว้ในแอฟริกา

แนวตอบกิจกรรมการเรียนที่ 2

สาเหตุสำคัญที่ต้องมีการแก้ไขอนุสัญญาโลเมฉบับที่ 4 ก็เพื่อที่จะปรับความสัมพันธ์ EU-ACP ให้มีลักษณะเท่าเทียมกันมากขึ้น โดยเน้นการเจรจาที่เปิดกว้างและ

โปร่งใส ทั้งนี้ก็เพื่อจุดประสงค์ 3 ประการคือ (1) ส่งเสริมประชาธิปไตย (2) พัฒนาระบบกฎหมาย และ (3) สนับสนุนการปกครองที่ดี (Good governance) ใน ACP

แนวตอบประเมินผลท้ายบท

1. นโยบายฝรั่งเศสต่อแอฟริกา สมัยประธานาธิบดีฟรังซัว มิตแตร์รองเน้นการกระชับความสัมพันธ์กับประเทศแอฟริกาเช่นเดิม แต่เน้นให้ OAU เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งภายในภูมิภาคโดยสันติวิธี นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังมีข้อตกลงด้านการป้องกันประเทศกับแอฟริกาหลายประเทศ และได้ส่งกองกำลังทหารฝรั่งเศสเข้าไปยังประเทศแอฟริกาดังกล่าวตามคำร้องขอของรัฐบาลเหล่านั้น

2. สาระสำคัญของอนุสัญญาอาอนุเดฉบับแรกมีดังนี้คือ (1) เพื่อให้การค้า EEC กับกลุ่มประเทศแอฟริกา 18 ประเทศดำเนินไปอย่างสะดวกและมีปริมาณการค้าระหว่างกันมากขึ้น (2) เพื่อให้การค้า EEC-แอฟริกาเป็นการค้าที่เท่าเทียมกัน และ (3) เพื่อให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศแอฟริกา

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 6

1. จงอธิบายถึงข้อดีและข้อเสียของความสัมพันธ์ EU-ACP เน้นกับกลุ่มประเทศแอฟริกา ภายใต้อนุสัญญาโลเม่

2. จงอธิบายถึงความสัมพันธ์ทวิภาคีอังกฤษ-แอฟริกาหลังได้รับเอกราช